

Aan het woord... Klaas Laansma – Directeur De Wikel

Wie ben je?

Ik ben Klaas Laansma, maatschappelijk ondernemer en zo'n 33 jaar actief in de Waddenzee en de Waddenkust met thema's als natuur, waterveiligheid, verbindingen tussen zoet en zout water en duurzaam ondernemen. In mijn vrije tijd ben ik ook actief als Wadloopgids. Met 'De Wikel' werk ik aan projecten, ontwikkel nieuwe concepten en zoek ik de verbinding tussen organisaties in het hele kustgebied van de Waddenzee. De afgelopen 12 jaren hou ik mij onder andere bezig met de integratie van natuur in de opgaven van dijkenbouwers. Hier koppelde ik de term 'Programmamaker Zilte Vitaliteit' aan en wil ik de van oudsher strikte scheiding tussen de Waddenzee, de zoute natuur, en de werkomgeving van de boer achter de dijk minder scherp maken. Beide werelden hebben elkaar hard nodig en kunnen elkaar versterken door de juiste verbindingen te leggen. Bijvoorbeeld rondom zoet water behoefte voor landbouw en natuur.

Aan welke projecten werk je nu?

Dit zijn er verschillende. Het meest recent is de *Pilot Slibhub Lauwersoog*. Ook in Lauwersoog werken wij met de Havencoalitie, waarin zo'n 110 vertegenwoordigers zitten, aan het programma *Duurzame Haven Lauwersoog* dat zich onder andere richt op natuur in de haven. Uit een verkenning blijkt dat er veel meer natuur in de haven is dan we wisten en dachten. De Havencoalitie werkt het liefst praktisch. Bijvoorbeeld duurzame visserij en maatregelen die bijdragen aan Dark Sky. Duurzame energie is vertaald in het project zon op daken. Ook zijn we bezig met de waterstofeconomie via het traject waterstof in schepen. Daarnaast denk en adviseer ik sinds 2013 mee met de mannen van Holwerd aan Zee. En sinds 2014 mag ik als gebiedspartners namens It Fryske Gea meewerken aan de dijkversterkingsopgave Koehool – Lauwersmeer.

Hoe kwam je met Programma naar een Rijke Waddenzee in contact?

In 2010 was ik medewerker van Programma naar een Rijke Waddenzee namens It Fryske Gea en Het Groninger Landschap. Ik was mede-grondlegger van het thema 'Randen van het Wad'. We concludeerden dat één van de belangrijkste opgaven is om de Waterschappen te betrekken bij het maken van de verbinding met de Waddenzee.

Wat is jouw rol geweest in het tot stand komen van de slibhub in Lauwersoog?

Bij mijn werkzaamheden rond de haven in Lauwersoog bemerkte ik het grote slibvraagstuk. Rond de 180.000 kuub slib uit de haven wordt jaarlijks op de Waddenzee geklapt. In 2020 vroeg de haven mij te verkennen of er van slib een grondstof is te maken. Er zijn verschillende redenen:

- 1) Het slib wordt niet meer op de Waddenzee geklapt, dat lijkt beter voor de ecologie.
- 2) De haven, die duurzaamheid ambieert, vindt rondpompen van slib niet duurzaam.
- 3) Misschien kunnen inkomsten gegenereerd worden met de gemaakte grondstof (circulaire denkwijze). Zowel voor dijkenbouwers als voor agrariërs, het slib bevat mineralen en organische stoffen waar de boer gek op is.

Vervolgens kwam ik in contact met Klai BV, een partij die eerder in onder andere de Eems Dollard pilots deed. We vonden een locatie in de haven van Lauwersoog om de Slibhub te realiseren. Een mooie plek om allerlei proeven op te zetten.

Andere werkwijze

Onze werkwijze in Lauwersoog wijkt af van projecten in de Eems Dollard. Zo doen we kennis op over het rijpen van slib in kleine laagjes, waardoor het sneller droogt. Dat levert kleiprodukten op voor verschillende type klanten. Ook willen we een markt voor klei uit slib creëren, waardoor we kunnen baggeren op bestelling. Daar bedoelen we mee: als een boer in het voorjaar klei wil hebben, dan moeten we dit in december baggeren. Dit principe geldt ook voor klei dat voor het

bouwen van dijken wordt ingezet. Waterschappen willen klei in de periode april tot oktober. Zo wordt de afname van klei afgestemd op de beheeropgave van het havenbedrijf.

Ik heb hierbij een verbindende rol tussen alle belanghebbenden en geïnteresseerden. Daarnaast ben ik projectleider en mede-verantwoordelijk voor het uitwerken van het concept Baggeren op Bestelling.

Hoe loopt de slibhub nu? En wat is de meerwaarde van dit project?

Het loopt erg goed. Zo zijn de waterschappen erg enthousiast omdat onze kleiprodukten geschikt lijken voor het bouwen van dijken. Daardoor kijkt bijvoorbeeld Waterschap Noorderzijlvest of zij op termijn deze lokaal geproduceerde klei kan gebruiken voor de dijkversterking tussen Lauwersoog en de Eems. Wetterskip Fryslân verkent dat voor het dijktraject Koehoal-Lauwrsmeer. Men wil inzicht krijgen in de verwerkbaarheid van de klei – daarvoor gaan we proeven doen. En wil men kennis over wat er vrijkomt aan broeikasgassen tijdens het rijpen van de klei. We weten dat er CO₂ en methaan vrijkomt. De precieze hoeveelheid laten we meten door de Rijksuniversiteit Groningen.

We weten dat er bij waterschappen ook een nieuwe manier van denken aan het ontstaan is. In plaats van ontwerpgestuurd werken, waardoor zij in één keer een grote partij klei nodig hebben, denkt men na over het laag voor laag versterken van de dijk. Deltares en Waterschap Noorderzijlvest participeert hiervoor met de Slibhub Lauwersoog in een project bij Lauwersoog, de zogeheten 'Meegroeidijk'. Waterschap Noorderzijlvest wil ook bij een versterkingsopgave van Lauwersoog naar de Westpolder klei van de Slibhub Lauwersoog gebruiken.

Andere geïnteresseerden en afnemers

Het Hoogwaterbeschermingsprogramma heeft ook interesse omdat lokaal materiaal van belang is voor haar doelstellingen op het gebied van duurzaamheid en circulariteit. Daarnaast zijn boeren uit met name Drenthe en Overijssel belangrijke afnemers. Zij gebruiken het als verbetering van de zandgrond. Wanneer zij klei hierin aanbrengen dan houdt de grond beter water vast en de organische stoffen voegen wat toe aan de grond. Er is verder intensief contact met de Agrarische Natuurvereniging Noordelijke Fryske Wâlden en de Waadrâne om te verkennen of onze klei ook iets toevoegt aan de agrarische bedrijfsvoering op kleigrond. Er zijn hiervoor pilots in voorbereiding, zo zijn we bezig om met een aantal boeren in Holwerd proeven te gaan doen met onze kleigrond.

Toepassing op veengrond

De CO₂-uitstoot van veengronden kan mogelijk afnemen door er kleine laagjes klei op aan te brengen. De Provincie Fryslân benaderde ons daarom met de vraag of we mee willen werken met onze klei aan proeven bij veenboeren in onder andere Sud-East Fryslân. Met 70.000 hectare veenweidegrond in Nederland, is de potentiële vraag naar klei enorm. Er ging daarom onlangs een big bag van onze klei naar het Veenweiden Innovatiecentrum in Zegveld om de samenstelling in kaart te brengen. Uit de eerste resultaten blijkt dat het geschikt zou kunnen zijn de CO₂-uitstoot aan te pakken.

Gezien de hoeveelheid afnemers, heb je dan wel genoeg slib?

Nee op het moment niet, daarom onderzoeken we of we geld kunnen vrijmaken voor het opschalen van de productielocatie. Met dit 'Haalbaarheidsonderzoek Kleiwinkel Lauwersoog' bekijken we de mogelijkheid klei te rijpen op 10 hectare land van een boer bij Lauwersoog. Veel zaken moeten hiervoor uitgezocht worden. Het haalbaarheidsonderzoek willen we 1 juli 2023 klaar hebben.

Vanuit de Slibhub Lauwersoog volgen we met interesse de dialoog over de vraag wat er met slib kan en mag dat uit het Waddenzeesysteem in de haven terecht komt. Er is nog geen helder

beleid. Gezien de relatief kleine hoeveelheid slib die we afnemen in verhouding tot de natuurlijke aanvoer, en de wil en noodzaak van de gezamenlijke Waddenzeehavens voor een duurzame en circulaire werkwijze, verwacht ik dat er een gezond en verstandig beleid komt dat recht doet aan de ecologie van de Waddenzee en de duurzame economie van de haven van Lauwersoog.

Wat wil je nog meegeven aan de lezers van onze nieuwsbrief?

Ik zou graag zien dat betrokkenen in de Waddenzee nog veel meer waarde-georiënteerd met elkaar in gesprek gaan. En mensen die opkomen voor deelaspecten, zoals bijvoorbeeld ecologie, andere aspecten niet uit het oog verliezen en projecten in zijn geheel en integraal bekijken. Dus niet te star vanuit belangen en standpunten verantwoordelijkheid nemen, maar waarde-georiënteerd werken. We hebben een A-merk Waddenzee, een A-merk zeedijken en een A-merk aardappelteelt. Het zou mooi zijn dat samenwerking en verbinding op waarden en inhoud leidt tot een Triple A-stempel voor de Waddenzee kustzone.